

jocul în cultură

„Jocul este o funcție plină de tilc“
JOHAN HUIZINGA

BINELE. Se știe că fiecare vede binele în felul său. Fiecare, deci, are o reprezentare personală despre ceea ce înseamnă bine. Înscrisă în codul etic individual, ideea de bine îmbracă hainele multicolore ale unui carnaval perpetuu care este viața noastră. Pentru a coborî ideea de bine din lumea ei, a ideilor, pe pământ, fiecare acționează, trece, adică, la fapte iarăși într-un mod specific, personal. Cu mai multă sau mai puțină pregnanță. Cu mai multă sau mai puțină audiență la ceilalți. Ideea de bine devine dependentă, se vulgarizează, cu alte cuvinte, prin circumscrierea ei socială. Omul de cultură, cât de imprecisă este această calificare, participă la joc în momentul în care ideea este coborâtă pe pământul acțiunilor sale. E mai bine, oare, pentru omul de cultură să-și lase ideea de bine să pîrguiască și să putrezească în edenicul pom al cunoașterii absolute? Să nu-i permită, oare, căderea în grădina unde și alți jucători au procedat, poate, la fel? Inevitabil, în gândirea fiecăruia șarpele personal al îndoielii, din specia pesimismului sau scepticismului, este iritat de umbra utopiei binelui general. Orice ar face, nu poate contribui la concretizarea utopiei și atunci ce rost ar mai avea să coboare ideea de bine de pe socul ei imaterial pentru a o zvîrli în praf și mizeria, dar și în amarele bucurii ale grădinii?

ISPITA. E un joc cu multe fețe. Îmbie și respinge, atrage și îndepărtează, încintă și sperie, totul într-un amețitor carusel de stări în care frînturi de gând sînt survolate de frînturi de decizie. Epuizarea care le urmează e ca liniștea dinaintea furtunii. Căci, e clar, după acest moment intervine acceptarea provocării sau eșecul ei.

Există și un joc cu ispita. Ca atunci cînd te apropii de focul azvîrlind scintei. Ai vrea să știi cum e și parcă nu te încintă ideea că ai putea greși. E ceva primejdios întotdeauna: necunoscutul stăpînește un domeniu destul de mare. El e în siguranță, dar tu încă nu, pentru că ești dependent.

Ideea de bine poate stimula ispita încercării în cultură în așa fel încît duce la un imens rău spiritual. Exaltarea valorilor naționale, naționalismele de orice fel blochează, cum s-a văzut, circulația liberă a spiritului. Dar cît de mîndri erau cei care au dat curs ispitei de a apela, cu falsă retorică, la iubirea de patrie! O patrie pe care o voiau insulă în vîietul vremii, din ce în ce mai redusă pe harta spiritului universal.

RAUL. E un om bun. E un om rău. Mă uit la aceste două propoziții simple. Stau față în față și nu clilesc. Ca într-o oglindă dintr-acelea în care — prin trucuri vizuale — cel bun își vede un alt chip, cel rău, o altă persoană. Argintul oglinzii. Arginții. „Nu poți avea mereu, la îndemînă, un lac limpede. Te privești într-un obiect. Jocul nostru cu obiectele, de la stilou la rachetă, nu pornește și el din ideea de bine, din ispita de a face bine? De unde, însă, amenințarea?

Marea libertate de a crea obiecte și de a face din ele alte obiecte — pe care le folosim —, și marea libertate — de mulți neștiută decît în mică măsură — de a face orice cu

propria ființă: de la gloriificare și perversiune pînă la sinucidere sau pierderea identității civile, delimitează lungimea și lățimea viitorului nostru spațiu vital, de fapt, spațiu mortal al ființei noastre. Viteza cu care acționăm e presimțită de apropierea acestuia? Sau jocul cu libertatea ne face să uităm cine sîntem, unde sîntem și cum sîntem? Tilcul acestui joc să fie reflexul inconștient al grabei cu care trec anii cuprinși de chinul fiecărei zile? Nu știi dacă nu cumva întrebările nu ajută acum mai degrabă decît răspunsurile. Căci și spectacolul întrebărilor are drogul nefast, dar evitabil într-o măsură, al vidului răspunsurilor. Ghilolina întrebărilor, care adesea emană un rău subtil, cade sacadat și implacabil pe gîtul din care poate un răspuns stă să iasă. E nevoie, însă, de timp. Dar și de încredere că poți găsi răspunsul.

TIMPUL. Nu l-am considerat niciodată dușman deși, trebuie să spun, amenință citeodată teribil. Ne place și ne jucăm cu el. Punem o mare miză pe el, e al nostru, ca o apă venind de sus și pe care o privim fascinați de infinitudinea ei. Pentru că o privim un timp. Putem și lua din ea din cînd în cînd. E o bogăție tangibilă. Nici cînd ne spune cineva: „Ești încă tînăr, și mai ai timp să scrii și să citești destul. Să fii tu sănătos!”, nu pîrem foarte conștienți că nu e vorba de timp, ci de ființa noastră scurgîndu-se matematic: un minut, o oră, un an. Ce știm mai mult?

Dar timpul poate fi folosit și nu-ți mai ajunge atunci cînd ideea de bine ți se prezintă clar și numai ispita nemăsurii îți poate aduce vreun rău.

E un mare paradox, la fotbal, în joc, deci, să tragi de timp. Să nu-l folosești, să nu joci cînd te afli în joc. E o perversiune modernă. Dar nu numai în fotbal. Ci și în guvernare. Anii unei dictaturi, de pildă, încremenesc ființa căci jocul a fost suspendat sau, mai bine zis, e jocul mecanic: apeși pe câteva butoane și robotul-arbitru supraveghează funcționarea roboților-jucători.

„Ești încă tînăr și mai ai timp să scrii și să citești destul”. Cît adevăr și cîtă posibilă minciună sau falsă profeție se ascund aici?

„Ești încă tînăr...” Dar eu îl privesc pe tînărul acesta de treizeci de ani și-mi pare că nu se va trezi niciodată la auzul acestor cuvinte, în timp ce energia sexagenarului care a făcut mult rău strălucește și azi căci n-a pierdut timpul: pentru el ideea de „bine” n-a fost încercată de ispita. Dar tînărul nostru ce mai așteaptă? Oglinda în care se privește nu i-a lămurit semnele timpului? Oare e atît de teribilă încercarea sa: de a se gîndi el la ceilalți dacă ceilalți nu se gîndesc la el? Se poate. Dar are și ispita forța ei, uriașă, care, ca o formă de energie, poate acționa provocîndu-l să accepte că ideea de bine trebuie construită. Ea poate fi numai transmisă și nicidecum depozitată.

Regulile jocului, în cultură și în viață. Le faci sau le accepți.

MARIAN POPESCU

IDEI